

**ECONOMIC LAW AS A FACTOR
IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE**

**ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Olha Rassomakhina¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-602-7-34>

Abstract. Economic law, as a branch of legal regulation of economic activity, plays a crucial role in strengthening the economic security of the state. The subject of this study is the system of economic law norms and their role in ensuring the economic security of Ukraine under martial law and during the ongoing processes of legal and economic transformation. *The purpose* of this paper is to substantiate the importance of economic law as one of the key factors in ensuring the economic security of Ukraine in the context of modern challenges, such as war, globalization, and European integration. The solution of this research problems determines the logic of the presentation of the material: analysis of the theoretical foundations of economic security; identification of the role of economic law in the system of national security; analysis of the impact of martial law on economic security and the transformation of economic law; and outlining the prospects for the development of economic law as an instrument of economic stability and post-war recovery. *Methodology* of the study is based on general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, comparison and generalization, as well as special legal methods (formal-legal, comparative-legal, and systemic). These approaches make it possible to systematize the existing theoretical positions and to identify the practical potential of economic law in ensuring sustainable economic security. *Results* of the survey show that economic law performs not only a normative role but also a safeguarding function, contributing to the prevention of unfair business practices, countering corruption and the informal economy,

¹ Candidate of Juridical Sciences,
Associate Professor at the Department of Law,
Private Higher Educational Institution “European University”, Ukraine

securing property rights, and fostering a supportive environment for entrepreneurial activity and investment. Particular attention is paid to the impact of martial law on the transformation of commercial legal relations, as well as to the prospects of harmonizing Ukrainian legislation with the *acquis communautaire* of the European Union. *Practical implications.* The application of economic law as a factor in ensuring economic security contributes to the protection of national interests, stimulates business activity, and strengthens Ukraine's resilience in the conditions of war and post-war recovery. *Value/originality.* The study highlights the significance of economic law not only as a regulatory mechanism, but also as a strategic instrument of economic security. It offers an original perspective on the role of legal norms in safeguarding economic stability, thereby providing a theoretical and practical basis for further modernization of Ukrainian commercial legislation in line with European standards.

1. Вступ

В умовах війни та глобальних економічних викликів питання економічної безпеки набувають особливого значення та актуальності, адже без неї неможливе існування стабільної економічної системи, конкурентоспроможної економіки незалежної держави та добробуту суспільства. Економічна безпека є фундаментальною категорією і частиною національної безпеки будь-якої держави, а механізм її забезпечення базується не лише на організаційних, технічних та соціально-економічних чинниках, але й на системі правових засобів. Сьогодні Україна переживає важкі часи, а економіка держави зазнає серйозних випробувань через руйнівні наслідки бойових дій і збройної агресії, руйнування традиційних економічних ланцюгів, втрату населення, постійну потребу пошуку нових економічних партнерів та підтримки серед зарубіжних держав та міжнародної спільноти. Кількість таких загроз постійно зростає, а засоби боротьби з ними мають знайти адекватне та ефективне правове регулювання. Сучасна Україна істотно відрізняється від періоду 2014-2021 років, коли проголошення псевдонезалежності так званих «ЛНР» та «ДНР» та початок бойових дій на Сході України лише окреслили контури загроз, з якими доводиться боротися державі. Повномасштабне вторгнення 2022 року якісно змінило безпековий контекст української політики, актуалізу-

вавши проблематику правового регулювання економічної безпеки та ефективного правового регулювання господарських відносин. При цьому господарське право як самостійна галузь права має потенціал не лише регламентувати діяльність суб'єктів господарювання, але й виступати дієвим інструментом зміцнення й забезпечення економічної безпеки держави, суспільства, окремого суб'єкта господарювання, а відтак і стабільність економічної системи України. Відтак господарське право виконує не лише регулятивну, а й захисну функцію у сфері економічних відносин, виступаючи одним із ключових інструментів забезпечення економічної безпеки держави, що дозволяє по новому подивитися на призначення даної галузі права та розкрити її місце у системі права як засобу протидії нестримним загрозам та негативним економічним наслідкам.

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними викликами, з якими зіштовхується українське суспільство, серед яких війна, трансформація господарських відносин та потреба гармонізації національного законодавства з нормами європейського права (*acquis communautaire*). Під впливом воєнного стану відбуваються суттєві зміни у правовому регулюванні економічної діяльності, що потребує аналізу сучасних механізмів господарського права та оцінки їх ефективності у питаннях забезпечення стабільності економіки.

Загальні питання забезпечення економічної безпеки держави є достатньо дослідженими у науковій літературі, зокрема такими відомими вченими у галузі господарського права, як Атаманова Ю.Є., Беляневич О.А., Бобкова А.Г., Вінник О.М., Джуль В.В., Зелдіна О.Р., Знаменський Г.Л., Мамутов В.К., Подцерковний О.П., Резнікова В.В., Щербина В.С. Проте, як зазначає Білоусов Є.М., питання щодо ролі та місця господарського права у забезпеченні економічної безпеки держави донедавна не були предметом спеціального розгляду [1, с. 96], й відправною точкою у розвитку комплексних спеціальних досліджень питань господарсько-правового забезпечення економічної безпеки держави слід назвати дисертаційне дослідження цього вченого, в якому вперше запропоновано розглядати господарське право завдяки його власному предмету, інструментарію та методології як першооснову функціонування механізму господарсько-правового забезпечення економічної безпеки України [2, с. 25]. На думку вченого, економічна

безпека є загальним благом, яке в умовах правової, демократичної держави підлягає правовому регулюванню засобами державного впливу з метою забезпечення правопорядку [1, с. 96]. Господарське право, на відміну від загальноправового механізму, має утилітарний характер щодо забезпечення економічної безпеки, що обумовлено предметом, методом та характером регулювання даної галузі [1, с. 97]. Саме тому економічна безпека та процес її досягнення можуть розглядатися як об'єкти господарсько-правового регулювання [1, с. 100].

Продовжуючи цю думку, варто підкреслити, що саме господарське право надає категорії економічної безпеки держави юридичного характеру та пов'язує її з категорією господарського правопорядку, неодмінною ознакою якого вона виступає. Отже, покликанням господарського права є упорядкування відносин між суб'єктами господарювання із забезпеченням балансу приватних і публічних інтересів, національних та міжнародних інтересів, а також захист прав, свобод та інтересів особи, суспільства та держави у сфері господарської діяльності.

Слід погодитися також із думкою Подцерковного О.П. про актуальність фахових дискусій стосовно питань побудови ефективного механізму господарсько-правового забезпечення економічної безпеки нашої держави, який би адекватно відображав потреби фактичних економічних відносин у сучасній Україні, а також на обумовленість проблем недосконалості законодавства у даній сфері розбіжностями між економічними та правовими поглядами на функціонування механізму безпеки [13, с. 10-11, с. 15-16]. Однією з причин такої ситуації є надмірна деталізація окремих нормативно-правових актів у поєднанні з неврахуванням їх системно-структурного зв'язку з іншими актами, що характерно для законодавства минулого десятиліття і свідчить про недоліки юридичної техніки викладу нормативного матеріалу.

На прямий зв'язок між державною економічною політикою та господарським законодавством і його трансформаційний характер слушно вказує у своєму дисертаційному дослідженні Остапенко Ю.І., що демонструє автентичний характер даної галузі законодавства. На думку науковиці, саме господарсько-правові засоби впливу на сферу господарювання виступають основним інструментальним арсеналом реалізації цілей економічної політики держави [11, с. 3].

Ще одним із комплексних правових досліджень у цій сфері стала наукова праця Левківської В.М., у якій авторка слушно зазначає, що питання економічної безпеки тісно пов'язані із системою та функціями держави та не мають надуманого характеру, а механізм правового забезпечення економічної безпеки включає ряд інституцій, органів, які дбають про інтереси людини, суспільства та держави, здійснюючи відповідні функції в економічній сфері. Такий механізм, на думку науковиці, характеризується відповідними рівнями, притаманними йому функціями, засобами регулювання та структурними підсистемами [7, с. 24-27].

На актуальність комплексних теоретичних досліджень державної економічної політики в умовах гібридних загроз та збройної агресії, на політичне забарвлення даної проблематики звертає увагу й Мальський В. [8, с. 124].

Загалом науковці, які здійснюють дослідження даної проблематики акцентують на багатоаспектності категорії безпека та економічна безпека як її компонента. Мова йде не лише про міждисциплінарний дискурс окресленої проблематики, його зв'язок з політикою, з різними галузями економіки, а й про багатоманітність сфер застосування поняття економічна безпека, його застосування в межах окремих галузей та правових інститутів системи права (фінансово-економічна безпека, банківська безпека, антимонопольна безпека, зовнішньоекономічна безпека, інвестиційна безпека, воєнно-економічна безпека, енергетична, промислова, безпека сільськогосподарської діяльності тощо, правова безпека суб'єкта господарювання). І відповідно його правові дослідження можуть здійснюватися в межах галузей адміністративного, фінансового, податкового, навіть цивільного права. А от комплексно охопити та пов'язати дані тематичні блоки можливо саме в рамках господарсько-правових наукових досліджень. Варто погодитися із думкою Моргун Н.С., Шевчук О.О. та Марчевського С.В., що проблема економічної безпеки є комплексною, а її вирішення слід здійснювати у взаємозв'язку із потребою у захисті ресурсів, для чого держава повинна доповнювати наявні механізми ринкової самоорганізації розробленими нею правилами економічної поведінки для суб'єктів господарювання [10, с. 278]. Що, на мою думку, має забезпечувати господарське або економічне право.

Натомість неузгодженість дій органів державної влади у сфері державного управління економікою може використовуватися тіньовими структурами для зростання та вчинення економічних правопорушень (економічних злочинів, корупційних правопорушень, недобросовісної конкуренції), що потребує регулювання підприємництва [5, с. 277].

Ще у довоєнні часи можливість вирішення конфліктних, деструктивних ситуацій, наприклад, проблем рейдерства, системної корупції, організованої злочинності, неефективного адміністрування, правовими методами в межах певних правовідносин, тобто у правовій площині, розглядалося як важливий чинник забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання [4, с. 35].

Більшість авторів розглядають питання економічної безпеки держави та її забезпечення глобально, як багаторівневу систему, яка включає відповідні рівні (міжнародний, національний, регіональний, локальний, корпоративний) та комплексні структурні блоки за сферами господарської діяльності та політики держави. Таке забезпечення ґрунтується на політичному, економічному та загальноправовому механізмах. Але, зважаючи на нові, пов'язані з воєнним станом, умови життєдіяльності українського суспільства, науці господарського права і досі не вистачає комплексних правових досліджень питань забезпечення економічної безпеки України.

Не слід недооцінювати й галузевого аспекту забезпечення економічної безпеки. Без господарсько-правового регулювання цієї сфери державі неможливо виконувати ключові економічні функції, як-от забезпечення фінансової стабільності, контролю за монополіями, захисту конкуренції та підприємництва, підтримки інновацій тощо. Господарське право є своєрідною юридичною оболонкою економічної політики держави, що здійснює галузевий внесок у загальну систему правового забезпечення економічної безпеки. Воно виступає правовим інструментом зменшення економічних ризиків та безпосередньо регулює діяльність суб'єктів господарювання, функціонування ринків, формування конкурентного середовища, реалізацію інвестиційних та інноваційних проєктів, а також процедури банкрутства. Саме через механізми господарського права реалізується основна економічна функція та економічна політика держави. Тому досі актуальним

є дослідження питань економічної безпеки України крізь призму господарського права.

Застосовуючи історичний підхід, варто зазначити, що після розпаду СРСР і завершення блокового протистояння між НАТО та Організацією Варшавського договору безпекова політика багатьох європейських держав зосереджувалася на «м'яких» заходах, недооцінюючи комплексну роль економічної безпеки. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну, що почалося 24 лютого 2022 року, продемонструвало передчасність такого підходу та актуалізувала необхідність ефективного правового забезпечення економічної безпеки. У цьому контексті дослідження механізмів господарсько-правового забезпечення економічної безпеки України та ролі господарського права у цьому процесі набуває особливої наукової та практичної значущості.

Метою даного дослідження є комплексне вивчення ролі господарського права як фактора забезпечення економічної безпеки України, зокрема у період дії воєнного стану та під час трансформаційних процесів у законодавстві. Для досягнення цієї мети було поставлено такі науково-дослідні завдання: систематизувати теоретичні підходи до визначення економічної безпеки; проаналізувати нормативно-правові механізми господарського права у контексті захисту економічних інтересів держави; оцінити вплив воєнного стану на господарські правовідносини; визначити перспективи розвитку господарського права в умовах євроінтеграції та післявоєнної відбудови економіки.

Методологічною основою дослідження є поєднання загальнонаукових методів аналізу, синтезу, індукції та дедукції, узагальнення та порівняння зі спеціальними правовими методами, такими як формально-юридичний, порівняльно-правовий та системний. Такий підхід дозволяє не лише узагальнити наявні наукові позиції, а й виділити практичний потенціал господарського права у забезпеченні економічної безпеки України.

Логіка подання матеріалу побудована за принципом від загального до конкретного: спочатку розглядаються теоретико-правові засади економічної безпеки, а потім роль господарського права у системі національної безпеки, особливості його трансформації під впливом воєнного стану, та, нарешті, перспективи гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

2. Теоретико-правові засади економічної безпеки

Оскільки економічна безпека є однією зі складових національної безпеки, яка належить до одного з напрямів державної політики і реалізується за допомогою правових засобів та інструментів, дане питання слід досліджувати на межі економіки, політики та права. Водночас слід враховувати, що категорія безпека є більш широкою за обсягом категорією загальноісторичного та загальносоціального значення, яка виступає необхідною умовою життєдіяльності будь-якої соціальної спільноти. У даному питанні більш детально зупинимось на понятійно-категоріальному апараті стосовно даного явища та його нормативно-правового закріплення. Водночас у ході дослідження доцільно звертати увагу й на принципи, суб'єктів, види механізмів та науково-теоретичні підходи забезпечення економічної безпеки.

Формуючи понятійно-категоріальний апарат у цій сфері, необхідно враховувати багатоаспектність поняття економічної безпеки, відсутність на сьогодні єдиного й універсального його визначення та єдиного методологічного підходу до його дослідження, і також й те, що теоретико-методологічний інструментарій вивчення даного явища перебуває на етапі свого становлення. Зокрема, на відсутність чіткого законодавчого визначення поняття економічна безпека вказують у своєму дослідженні Зачосова Н.В. та Чакалов Р.К. [4, с. 36].

Білоусов Є.М. розглядає економічну безпеку держави як загальне суспільне благо та певний стан розвитку економічної системи держави, за якого вона найбільш захищена від внутрішніх та зовнішніх загроз і може розвиватися без погіршення економічних процесів [1, с. 95-96]. А у своїй дисертації на цю тему, яка є чи не єдиним сучасним комплексним дослідженням даної проблематики, науковець присвятив детальну увагу визначенню місця даної категорії у вітчизняній доктрині у сфері господарського права, зокрема, з'ясувавши, що економічна безпека держави – це такий стан економіки держави, який створює можливості реалізації її економічних інтересів, забезпечує стабільність розвитку усіх процесів в економіці та соціальній сфері, а також незалежність держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [2, с. 124].

Левківська В.М. у своєму дослідженні даної проблематики зазначає, що економічна безпека держави є фундаментальним показником

її стабільності та процвітання і приходиться до висновку, що це політико-економічна категорія, яка позначає систему економічних відносин між державними інститутами, суб'єктами господарювання, індивідуальними інститутами, в якій присутній баланс інтересів усіх учасників [7, с. 23, с. 27]. З наведених дефініцій стає зрозуміло, що економічна безпека визначається як стан економіки або економічного розвитку, та показник процвітання і добробуту.

Моргун Н.С., Шевчук О.О., Марчевський С.В. розглядають економічну безпеку як відносини, які реалізуються через певні інститути, які й здійснюють їх регулювання, а також зазначають, що усі визначення даної дефініції можна згрупувати у три основні підходи: функціональний, інституціональний та комбінований [10, с. 276-277].

Ільченко О.В. та Ільченко Б.О. слушно вказують на те, що економічна безпека держави є головною складовою й основою функціонування усіх підсистем національної безпеки [5, с. 274].

Не можливо не погодитися й з Остапенко Ю.І., яка у своєму дисертаційному дослідженні робить висновок про різноплановий характер поняття економічної безпеки та про те, що в основі даної категорії лежить публічний інтерес як базис її визначальних чинників та обов'язкова засада її нормативного врегулювання [11, с. 282].

Стосовно нормативно-правового закріплення даної категорії зазначимо, що Закон України «Про національну безпеку» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII відносить сталий розвиток національної економіки до фундаментальних національних інтересів України (пункт 2 ч. 3 ст. 3) та включає економічну безпеку до напрямів державної політики у сфері національної безпеки та оборони (ч. 4 ст. 3). Водночас така вказівка Закону не є повноцінним легальним визначенням даного терміну. У Національній економічній стратегії на період до 2030 року, затвердженій ПКМУ від 3 березня 2021 року № 179 даної дефініції також не надано, застосовуються поняття національна безпека, безпека, сталий розвиток, а також передбачені окремі види економічної безпеки: продовольча безпека, безпека промислового виробництва, енергетична безпека, безпека продукції. Визначення ж термінів не надається. У Плані України, схваленому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244-р згадано лише Бюро економічної безпеки України, а в Індикаторах Плану Укра-

їни застосовується термін безпека. У Плані дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023-2026 роки застосовано термін безпека. У «Плані Маршала для України» прямої й чіткої згадки терміну «економічна безпека» як юридичної та концептуальної категорії також немає. Тому констатуємо, що легальні дефініції даного явища на сьогодні не є достатньо розробленими, і що у національній практиці законотворення категорія економічної безпеки застосовується фрагментарно та без уніфікованого визначення.

У контексті воєнного стану, що діє в Україні, категорію економічна безпека, як слушно вважає Білоусов Є.М., слід розглядати у контексті та взаємозв'язку з категорією воєнна безпека [3].

Керуючись економіко-правовим підходом, можемо зробити висновок, що економічна безпека є одночасно й правовою категорією, яка інтегрує економічні та правові інструменти й засоби. Системний підхід дозволяє розглядати економічну безпеку як багаторівневу систему, а інституційний акцентує на ролі державних і недержавних інституцій у забезпеченні потреб економічної безпеки.

Звідси можна зробити висновок, що економічна безпека як об'єкт правового регулювання постає цілісною складноструктурованою системою, яка складається з підсистем та елементів, виражається через певну модель суспільних відносин, має відповідних суб'єктів-носіїв цього блага, рівні, засоби та способи її забезпечення та механізми реалізації, інфраструктуру. На нашу думку, економічна безпека позначає такий стан захищеності національної економіки, населення та суб'єктів господарювання від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечує сталий економічний розвиток. З юридичної точки зору економічну безпеку можна визначати як врегульований правовими засобами режим функціонування економіки, який забезпечує існування балансу публічних та приватних інтересів у сфері господарювання.

Економіка держави створює емпіричну або фактичну базу та формує окремі об'єкти, які потребують забезпечення безпеки, право ж є формою і створює механізм її забезпечення, політика держави визначає стратегічні пріоритети та напрями діяльності у цій сфері. Саме у взаємодії цих трьох складових слід будувати цілісну наукову концепцію економічної безпеки.

3. Господарське право та економічна безпека України

Господарське право, що являє собою форму юридичного вираження економічних відносин і економічної політики держави, забезпечує правову основу для функціонування економіки, регулюючи відносини, що складаються у процесі господарської діяльності. Економічна безпека держави є складним інтегрованим явищем, що охоплює різні сфери суспільних відносин (виробничу, інвестиційну, інноваційну, енергетичну, фінансову тощо). Її стан визначається рівнем захищеності національної економіки від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також здатністю держави забезпечувати сталий розвиток і конкурентоспроможність на світовому ринку. У цьому контексті право постає формою вираження стану економічної безпеки та засобом реалізації державної політики у цій сфері.

Господарське право у правовій системі посідає місце галузі права, яка лежить на межі публічного та приватного права, регулюючи відносини у сфері господарської діяльності, поєднуючи методи публічного та приватного права та забезпечуючи при цьому баланс публічних та приватних інтересів. Водночас у системі держави господарське право є механізмом юридичного забезпечення економічної функції держави, зокрема, спеціальним правовим інструментом реалізації державної економічної політики.

Галузь права може бути фактором безпеки держави, але не безпосереднім, а опосередкованим, який діє через ті суспільні відносини, що входять до предмета галузі. Кожна галузь права формує певний правовий порядок у сфері предмета свого правового регулювання, наприклад: конституційне право у сфері державного устрою; кримінальне право у сфері протидії злочинності; а господарське право у сфері економіки. Ці порядки є елементами національної безпеки. Не сама по собі галузь права, а її ефективність, повнота регулювання та дієвість її правових норм формують «правовий щит» держави. Господарське право підтримує ефективність економічних процесів, конкурентне середовище, бізнес-клімат, що є факторами економічної безпеки. Таким чином, галузь права може виступати фактором безпеки держави настільки, наскільки її норми та інститути здатні ефективно врегульовувати суспільні відносини у відповідній сфері, забезпечувати їх стабільність і захищати їх від загроз.

Тому юридичні механізми забезпечення економічної безпеки можна розглядати широко і відносити до них: 1) господарсько-правові механізми – антимонопольно-конкурентне регулювання, ліцензування, квотування, стандартизація, процедури банкрутства тощо; 2) цивільно-правові механізми – підгалузь права власності, право інтелектуальної власності, інститут договору, інститут цивільно-правової відповідальності; 3) публічно-правові механізми – фінансове, податкове регулювання, валютне, митне регулювання; 4) санкційні механізми – різні за галузевим характером економічні санкції тощо. Найважливішими серед них є публічно-правові (фінансові та адміністративні) та господарсько-правові механізми забезпечення економічної безпеки. Саме господарське право виступає ключовим спеціалізованим правовим інструментом гарантування економічної безпеки держави, оскільки воно формує нормативні засади здійснення господарської діяльності, визначає правовий режим суб'єктів господарювання та їх відповідальність, закріплює механізми державного регулювання й контролю у сфері економіки, тобто утворює господарсько-правовий механізм забезпечення економічної безпеки. Слід погодитися з думкою Подцерковного О.П., що за умов недосконалості українського законодавства питання побудови сучасних механізмів господарсько-правового забезпечення економічної безпеки має бути піднято на новий рівень фахової дискусії серед юристів-господарників [13, с. 15-16].

Забезпечення економічної безпеки за допомогою господарсько-правових засобів проявляється у наступних аспектах. По-перше, у створенні правових умов для розвитку конкурентного ринкового середовища та протидії монополізму й недобросовісній конкуренції, тобто у правотворенні. По-друге, у гарантуванні правового захисту господарської діяльності, що, зокрема, сприяє залученню іноземних та внутрішніх ресурсів для модернізації економіки, тобто у правовому захисті. По-третє, у запровадженні правових механізмів фінансової стабільності: регулюванні банківської системи, грошового й валютного обігу, страхового ринку, фондового ринку, тобто у забезпеченні сталого розвитку. По-четверте, у забезпеченні правових засад функціонування критично важливих галузей: енергетики, транспорту, військово-промислового комплексу, особливо в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів, тобто у забезпеченні стратегічного розвитку.

Факт наявності різногалузевих механізмів забезпечення економічної безпеки держави породжує питання про те, чи може, зокрема, цивільне право забезпечувати економічну безпеку України. Цивільне право створює базові гарантії приватної автономії, фундаментальні гарантії стабільності приватноправових відносин, без яких економічна безпека держави була б неможливою. Водночас цивільне право не є прямим інструментом економічної безпеки, але опосередковано та суттєво може на неї впливати шляхом: 1) забезпечення стабільності відносин власності через регулювання механізму набуття, здійснення й захисту права власності; 2) забезпечення універсальних правових гарантій виконання зобов'язань за допомогою договірного регулювання, визначення способів захисту у разі порушень зобов'язань; 3) забезпечення захисту прав фізичних та юридичних осіб за допомогою універсальних механізмів відшкодування збитків та цивільної відповідальності; 4) забезпечення захисту результатів інтелектуальної діяльності за допомогою регулювання інтелектуальної власності та інновацій; 5) забезпечення стабільності у сфері розподілу майна фізичних осіб, майна суб'єктів господарювання, їх корпоративних часток через регулювання спадкових та сімейно-майнових відносин.

На відміну від цивільного права, господарське право застосовує прямі інструменти забезпечення економічної безпеки у процесі правового регулювання організації та здійснення господарської діяльності, забезпечуючи при цьому баланс публічних і приватних інтересів: 1) забезпечує існування стабільного середовища підприємницької діяльності та зменшення тіньової економіки шляхом регулювання підприємництва, порядку створення, функціонування та припинення суб'єктів господарювання; 2) дозволяє підтримувати справедливую конкуренцію та перешкоджає монополізації ринків шляхом антимонопольно-конкурентного регулювання та створення механізмів контролю за недобросовісною конкуренцією; 3) дозволяє державі впливати на економічні процеси, якщо вони безпосередньо стосуються національної безпеки шляхом державного регулювання економіки через такі засоби, як ліцензування, квотування, контроль за розвитком стратегічних галузей економіки (енергетикою, транспортом, оборонною промисловістю тощо); 4) забезпечує відновлення економіки у післявоєнний період шляхом регулювання інвестиційної діяльності та використовуючи

засоби державно-приватного партнерства; 5) забезпечує стійкість та стратегічний розвиток шляхом регулювання фінансово-господарських відносин, банкрутства, порядку використання стратегічних активів; 6) дозволяє адаптувати економіку до умов війни шляхом правового регулювання в межах спеціального господарського режиму воєнного стану (підготовка суб'єктів господарювання до роботи в умовах воєнного стану, релокація суб'єктів господарювання, контроль за об'єктами критичної інфраструктури тощо).

З наведеного вище можна зробити висновок, що господарське право у сучасних умовах посідає особливе місце серед інших правових інструментів забезпечення економічної безпеки держави. Воно формує спеціалізований господарсько-правовий механізм, який дозволяє державі безпосередньо впливати на організацію та здійснення господарської діяльності, поєднуючи регулятивний та охоронний потенціал права. На відміну від інших галузей права, зокрема, цивільного та адміністративного, господарське право має унікальну здатність одночасно поєднувати у методі регулювання публічні та приватні інтереси в економічній сфері та надавати державі інструменти прямого втручання у випадках, коли це зумовлено міркуваннями економічної безпеки.

Водночас економічна безпека не може розглядатися ізольовано лише крізь призму господарського права, вона є результатом комплексної дії всієї правової системи держави. Саме узгоджена взаємодія конституційного, фінансового, адміністративного, господарського, трудового та цивільного права створює належне нормативне підґрунтя для стійкого економічного розвитку. У цій системі господарське право відіграє провідну, системоутворюючу роль, забезпечуючи баланс правових механізмів та спрямовуючи їх на захист національних інтересів і гарантування економічної безпеки як ключового елементу національної безпеки загалом.

Таким чином, господарське право не лише встановлює правові норми для учасників відносин у сфері господарювання, але й виконує системоутворюючу функцію в архітектурі економічної безпеки України, є її правовим каркасом, поєднуючи в собі регулятивний, захисний та стабілізаційний потенціал.

4. Вплив воєнного стану на трансформацію господарського права

В умовах воєнного стану трансформація господарського права в Україні набуває особливої актуальності, оскільки правове регулювання економіки має забезпечувати не лише свободу підприємництва, а й потреби національної безпеки, мобілізації економіки, обороноздатності та відновлення країни. Така трансформація пов'язана із тим, що умови воєнного стану надають державі розширені інструменти впливу на економіку. Це виражається у наступних ключових аспектах. По-перше, запроваджуються тимчасові обмеження щодо здійснення господарської діяльності, зокрема у сфері земельних та майнових відносин. По-друге, держава отримує можливість застосовувати примусові заходи: мобілізацію ресурсів, переведення підприємств на роботу у військовому режимі, контроль за об'єктами критичної інфраструктури. По-третє, змінюється порядок правового регулювання: ухвалюються нові нормативні акти, а також вносяться зміни до чинного законодавства, які тимчасово призупиняють дію окремих положень або адаптують їх до особливостей воєнного часу. По-четверте, активізується судова практика, що враховує специфіку форс-мажорних обставин та необхідність балансу між інтересами держави й інтересами приватних суб'єктів.

Таким чином, воєнний стан трансформує господарське право у бік посилення публічно-правових засад, орієнтує його на забезпечення національної безпеки, водночас роблячи його більш гнучким і оперативним.

З одного боку, війна зумовила розширення публічно-правових елементів у господарсько-правовому регулюванні: держава посилює контроль за стратегічними секторами економіки, запроваджує спеціальні режими у сфері публічних закупівель, оборонних контрактів, валютного регулювання та функціонування критичної інфраструктури. Це призводить до зміни співвідношення приватного й публічного права у сфері господарювання, надаючи пріоритет інтересам суспільства і держави перед інтересами окремих суб'єктів. З іншого боку, війна вимагає гнучкості правового механізму: спрощення процедур, адаптації договірних конструкцій до кризових умов, забезпечення стабільності господарського обігу навіть у ситуації високих ризиків. У майбутньому такий досвід може стати підґрунтям для модер-

нізації господарського законодавства, інтеграції норм воєнного часу у загальну систему приватного права, що дозволить поєднати економічну свободу з ефективними механізмами захисту національних інтересів.

У цьому контексті доцільно процитувати думку Остапенко Ю.І., яка у своєму дисертаційному дослідженні зазначає: «Господарське право на сьогодні перебуває під впливом процесів, які сприяють, з одного боку, розширенню його сфери регулювання, а з другого – гібридизації розвитку у взаємодії з іншими галузями права...» [11, с. 125] та «за рахунок розширення й гібридизації свого предмета неодмінно змінює кордони у правовій площині» [11, с. 145].

Фахівці також відмічають тенденцію до гармонізації цивільного та господарського права [12], що є основною тенденцією сьогодення. Зазначимо, що повна інтеграція господарських норм у цивільне законодавство не може здійснюватися механічним шляхом, оскільки такий підхід ризикує нівелювати публічний інтерес та особливості правового регулювання економіки. Уніфікація повинна мати комплексний характер і передбачати взаємодію господарсько-правових та цивільно-правових інструментів. Досвід окремих країн ЄС показує, що ефективним може відхід від дуалістичної моделі, коли цивільне та комерційне право співіснують як самостійні галузі, на користь моністичного підходу, який забезпечує єдину систему договірної, деліктної та зобов'язального регулювання. У цьому процесі особливого значення набуває участь наукової спільноти та судової практики, які формують єдині стандарти застосування норм, з урахуванням принципів правової визначеності та економічної ефективності.

Попри відсутність завершеної рекодифікації ЦК України, деякі наукові дослідження свідчать про доцільність інтеграції господарсько-правових норм у єдину систему приватного права, що дозволить забезпечити стабільність підприємницьких відносин та гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, а також вказують на наслідки повного сприйняття доктрини монізму приватного права для правової системи України [12]. Водночас на нашу думку, такі зміни потребують детальної наукової концепції. На жаль, сьогодні такої цілісної наукової концепції, зокрема, стосовно реформування господарського права у сучасних умовах від науковців-госпо-

дарників не вистачає. З цього приводу Щербина В.С. слушно зазначає, що в Україні відсутній дуалізм приватного права та проблема дуалізму чи монізму приватного права [15; 16], адже воно не передбачає поділу приватного права на цивільне та комерційне, або торговельне право. Існування ж господарського права, яка є комплексною, публічно-приватною за своїм характером галуззю права і має свій власний предмет і метод регулювання, не означає дуалізму у системі приватного права. А господарське право має розвиватися шляхом консолідації та нової кодифікації законодавства [15]. Небезпечним є й те, що наукові концепції гармонізації цивільного та господарського права у вчених-цивілістів і вчених, які досліджують проблеми господарського права, можуть значно відрізнятись й навіть розходитись. На думку, Серебряка С.В., на сьогодні ні на законодавчому, ні на науково-теоретичному рівнях немає розуміння основних підходів до переформування господарського законодавства до нових викликів та загроз з метою забезпечення економічної безпеки України [14, с. 307], а оновлювати господарське законодавство слід в рамках його власної кодифікації шляхом усунення його колізійних норм [14, с. 317]. З цього приводу Юлдашев О.Х. вказує на концепцію інноваційного розвитку або теорію інновацій та рекодифікації як головну ідею модернізації господарського законодавства України [17, с. 164, с. 166].

У зв'язку з цим слід також зазначити, що у 2021 році у газеті «Юридичний вісник України» було опубліковано текст «Концепції модернізації господарського законодавства України» без зазначення конкретного автора, як колективний документ науковців-господарників, розроблений у межах наукової школи господарського права у попередні роки [6].

Концепція модернізації господарського законодавства України виходить із визнання сталого розвитку економіки як фундаментального національного інтересу та наголошує на потребі у сучасному кодифікованому акті, здатному забезпечити ефективне правове регулювання господарської діяльності. Документ окреслює низку системних проблем: від фрагментарності та суперечливості законодавства до недостатньої інтеграції принципів сталого розвитку, цифровізації та європейських стандартів, і пропонує їх вирішувати через комплексне оновлення господарського законодавства на основі

Господарського кодексу. Модернізація має на меті спростити та гармонізувати нормативну базу, забезпечити баланс публічних і приватних інтересів, стимулювати інвестиційну, інноваційну та зовнішньоекономічну діяльність, адаптувати правове поле до *acquis* Європейського Союзу та сучасних викликів. Очікуваним результатом є підвищення правової визначеності, покращення умов ведення бізнесу, розвиток конкуренції, зниження корупційних ризиків, зростання інвестиційної привабливості й загальне підвищення соціально-економічного рівня країни.

Під час реформування законодавства, що зачіпає сферу здійснення господарської діяльності, важливо прийти до наукового консенсусу між представниками науки господарського права та цивільного права, інакше наслідки таких реформ можуть призвести до нівелювання значної частини напрацьованих роками наукових розробок та створення нових шляхів до неузгодженостей у системі права України.

Перспективи подальшого реформування пов'язані з необхідністю системної перебудови нормативної бази, яка регулює підприємницькі відносини. Одним із напрямів може стати створення у межах Цивільного кодексу України спеціального розділу, присвяченого підприємницькій діяльності, що забезпечить визначення правового статусу підприємств, закріплення типових господарських договорів та врегулювання механізмів взаємодії бізнесу з державою. Водночас потреба у спеціальному законодавстві не зникає, адже низка сфер – публічні закупівлі, концесії, державна підтримка та антимонопольне регулювання – вимагають детальної конкретизації загальних положень Цивільного кодексу України [12, с. 359-360].

Майбутнє господарського права в Україні після скасування Господарського кодексу визначатиметься рекодифікацією цивільного законодавства. Проте, на нашу думку, це не означає зникнення самої галузі, адже вона існує не завдяки кодифікованому акту, а завдяки наявності специфічного предмета регулювання та методу регулювання, зокрема, відносин у сфері організації та здійснення господарської діяльності. Очевидно, що відбудеться трансформація даної галузі: господарське право все більше набуватиме комплексного характеру, а його норми будуть інтегруватися у Цивільний кодекс України та публічно-правові акти, водночас залишаючись у науці та практиці як самостійна

правова конструкція. Водночас можливий і зворотний процес, коли господарське право буде включено у систему приватного права, у вигляді, наприклад, комерційного або підприємницького законодавства, що своєю чергою залежатиме від того, яка наукова концепція трансформації приватного права отримає перевагу. Частина таких завдань вже виконує Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року № 4196-IX, яким уніфіковано організаційно-правові форми юридичних осіб із цивільним законодавством та європейськими підходами, уніфіковано підходи до визначення майнових титулів приналежності майна у сфері господарювання відповідно до європейських стандартів, виокремлено засади регулювання відносин у сфері господарювання суб'єктів державного та комунального секторів економіки. У науковій літературі ставиться питання про своєчасність таких нововведень та їх негативних вплив на економіку України. Адже декодифікація господарського права та втрата ним систематизації, рекодифікація цивільного права, замість модернізації та поступового реформування можуть призвести до кризових явищ в економіці як у воєнний, так і післявоєнний період [9, с. 85, с. 89].

На нашу думку, скасування Господарського кодексу не означає зникнення господарського права як такого, а радше його трансформацію, можливо, й у межах цивільно-правової системи. Це вплине й на формування послідовної моделі приватного права, що відповідає європейським стандартам, враховує сучасні виклики ринкової економіки та забезпечує баланс між економічною свободою і публічними інтересами.

У ході наукового дискурсу господарське право вже давно порівнюють з «економічним правом». Останнє є ширшим за змістом, оскільки охоплює не лише приватноправове регулювання підприємництва, а й публічно-правові механізми економічної безпеки – фінансове, податкове, митне право, конкурентне регулювання тощо. Водночас українська традиція закріпила саме поняття «господарське право», що поєднує методи приватного й публічного права, забезпечуючи баланс інтересів у сфері економіки. У європейських країнах превалує термін «комерційне право» (Франція, Німеччина, Італія), який стосується

переважно підприємницьких відносин у приватноправовому вимірі, хоча є і країни, де діють саме господарські кодекси (Бельгія, Естонія та інші), тоді як у пострадянських та деяких східноєвропейських країнах використовується термін «господарське право». Тому у сучасних умовах доцільно виходити з багаторівневого підходу: «економічне право» можна розглядати як ширшу інтегральну категорію, що охоплює всі правові механізми функціонування економіки; «комерційне право» – як приватноправову складову підприємницьких відносин; «господарське право» – як назву, що відповідає національній правовій традиції, яка поєднує обидва підходи та зберігатиме за даною галуззю значення системоутворюючого елементу правового забезпечення економічної безпеки України.

5. Господарське право та процеси євроінтеграції і післявоєнного відновлення

Сучасний етап розвитку України визначається двома глобальними викликами та водночас можливостями: євроінтеграцією і післявоєнним відновленням. Обидва процеси тісно пов'язані з реформуванням господарського права, яке виконує роль правової «архітектури» для нової моделі економічного розвитку. Євроінтеграційний курс України та завдання післявоєнного відновлення формують нові виклики та пріоритети для розвитку господарського права. З одного боку, воно має забезпечити належну адаптацію національного законодавства до *acquis* Європейського Союзу. З іншого боку, господарське право виступає правовим інструментом залучення економічних ресурсів для відбудови зруйнованої інфраструктури, стимулювання підприємництва, впровадження інноваційних моделей господарювання та залучення міжнародних інвестицій.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої, підписана та ратифікована Україною у 2014 році, набрала чинності 1 вересня 2017 року та у своєму тексті визначає стратегічні орієнтири розвитку господарського законодавства. У процесі гармонізації з *acquis* Європейського Союзу особливого значення набувають такі напрями: конкурентне право, антимонопольне регулювання, державна допомога суб'єктам господарювання,

корпоративне управління, правове забезпечення публічних закупівель та екологічних стандартів. Таким чином, господарське право стає інструментом інституційного зближення з правом ЄС, що створює умови для інтеграції у внутрішній ринок Союзу.

Євроінтеграція означає не лише політичний вибір, а й колосальну роботу з перебудови правил господарювання. Українським компаніям доведеться працювати за стандартами ЄС: чесна конкуренція без монополій, прозоре корпоративне управління, захист прав споживачів, дотримання екологічних норм. Господарське право в такому контексті стає інструментом гармонізації внутрішніх економічних відносин із правовим простором Євросоюзу. Воно забезпечує однакові «правила гри» для українських і європейських суб'єктів господарювання, сприяючи інтеграції в єдиний ринок. Однак саме на цьому етапі виникають конфлікти інтересів між товаровиробниками обох сторін, що свідчить про необхідність правового врегулювання. Яскравий приклад труднощів - ситуація на кордоні з Польщею, де протести фермерів заблокували українське зерно. Це був сигнал: навіть у межах європейського ринку конкуренція може перетворюватися на відверту дискримінацію. Якщо такі конфлікти виникають ще до вступу, то після інтеграції до ЄС вони стануть лише гострішими. Адже українські аграрії здатні скласти конкуренцію виробникам із країн-членів. Ще один приклад конкуренції українських та європейських товаровиробників - ситуація на ринку цукру. Україна традиційно є одним із провідних виробників цукру у Східній Європі, і значна частина продукції орієнтована на зовнішні ринки. Проте вихід на ринок ЄС має суттєве обмеження: для українського цукру встановлюється квота, яка визначає максимальний обсяг експорту. Наприклад, у 2024 році ця квота склала 320 тис. тонн. Це означає, що навіть при високому врожаї та конкурентних цінах українські компанії не можуть продавати більше, ніж дозволено в межах угоди. Таке регулювання фактично змушує виробників шукати альтернативні рішення: налагоджувати нові маршрути через порти третіх країн, вибудовувати складніші логістичні схеми транзиту через Європу або виходити на ринки поза межами ЄС. З одного боку, квоти захищають європейських виробників від перенасичення ринку дешевшим українським цукром. З іншого боку, обмежують розвиток української галузі, яка могла б стати одним із ключових експортерів у Європі.

Інший показовий приклад конкуренції – це ринок молочної продукції. Європейські виробники сирів користуються перевагами торговельних угод та заходами лібералізації, які значно спрощують доступ їхньої продукції на український ринок. Як наслідок, імпорتنі сири дедалі активніше займають полиці магазинів, витісняючи вітчизняних виробників. За повідомленнями ЗМІ, деякі українські марки сирів уже практично зникли з ринку саме через зміну митних умов та торговельних преференцій. Для споживача це розширення вибору та можливість купувати європейську продукцію за доступними цінами. Але для українських виробників це серйозний виклик, адже вони змушені конкурувати з компаніями, які мають кращу інфраструктуру, нижчі виробничі витрати та підтримку з боку держав ЄС. Інструменти господарського права та норми ЄС здатні стати запобіжником від дискримінації та гарантією чесної конкуренції. У зв'язку з чим господарське право набуває особливої ваги і має забезпечити захист українських виробників від необґрунтованих обмежень; рівні правила поведінки на ринку відповідно до антимонопольних і торговельних стандартів ЄС; механізми вирішення спорів на основі європейського права.

В умовах повоєнної реконструкції особливого значення набуває баланс між свободою господарської діяльності та державним регулюванням, адже відновлення економіки потребує, як активізації ринкових механізмів, так і створення ефективних правових гарантій для захисту національних інтересів. Гармонізація господарсько-правових інститутів із правом Європейського Союзу сприятиме формуванню сприятливого бізнес-клімату, підвищенню конкурентоспроможності українських суб'єктів господарювання. У такий спосіб господарське право стає не лише регулятором економічних відносин, а й важливим фактором трансформації правової системи, орієнтованої на європейські цінності та стійкий розвиток післявоєнної України.

Післявоєнне відновлення економіки висуває перед господарським правом завдання забезпечення ефективного правового регулювання наступних напрямків економічної політики держави: мобілізації ресурсів, відновлення зруйнованої інфраструктури, залучення прямих іноземних інвестицій, а також створення правових умов для державно-приватного партнерства. Відновлення вимагає поєднання ринкових механізмів з інструментами публічного управління та спеціальними

правовими режимами (наприклад, «індустріальні парки», «спеціальні економічні зони», які можна створити у майбутньому), що відповідає концепції економічного прагматизму.

У доктрині господарського права слушно підкреслюється, що господарське право в умовах євроінтеграції та післявоєнної реконструкції набуває трансформаційної функції, адже воно не лише регулює економічні відносини, а й формує правові засади для модернізації економіки та зміцнення економічної безпеки держави. Таким чином, сучасне господарське право є неодмінним чинником інтеграції України до ЄС та забезпечення сталого післявоєнного розвитку.

6. Висновки

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки щодо ролі господарського права у забезпеченні економічної безпеки України та визначити його значення в умовах воєнного стану, глобальних економічних викликів та процесів євроінтеграції.

По-перше, на нашу думку, економічна безпека позначає такий стан захищеності національної економіки, населення та суб'єктів господарювання від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечує сталий економічний розвиток. З юридичної точки зору економічну безпеку можна визначати як врегульований правовими засобами режим функціонування економіки, який забезпечує існування балансу публічних та приватних інтересів у сфері господарювання.

Економічна безпека постає не лише економічною чи політичною, а й правовою категорією, що інтегрує інструменти різних сфер. Її специфіка полягає у тому, що вона функціонує як багаторівнева система (державна, регіональна, корпоративна), що врегульовується правовими засобами і водночас відображає публічні та приватні інтереси у сфері господарювання. У цьому контексті право забезпечує механізм регулювання, економіка формує об'єкти безпеки, а державна політика визначає стратегічні орієнтири їх захисту.

По-друге, господарське право в сучасних умовах відіграє системоутворюючу роль у забезпеченні економічної безпеки держави. Воно виступає правовим каркасом економічної політики та реалізації державних стратегій у сфері господарювання. На відміну від інших галузей права, господарське право поєднує у методах регулювання публічні

та приватні інтереси, забезпечує стабільність економічних процесів, конкурентне середовище та належне функціонування ринку. Воно формує спеціалізований господарсько-правовий механізм, який включає нормативно-правові інструменти регулювання підприємництва, ліцензування, квотування, антимонопольно-конкурентного регулювання, банкрутство, державний контроль за стратегічними галузями, а також механізми державного регулювання фінансового, податкового, валютного та митного характеру. Ці інструменти дозволяють безпосередньо впливати на діяльність суб'єктів господарювання та реалізовувати політику економічної безпеки держави.

По-третє, цивільне право, хоча й не є прямим інструментом економічної безпеки, опосередковано підтримує її, створюючи стабільні умови для здійснення приватноправових відносин, регулювання власності, захисту результатів інтелектуальної діяльності, виконання договірних зобов'язань та відшкодування збитків. Його роль полягає у забезпеченні фундаментальних правових гарантій, на основі яких державна економіка може функціонувати ефективно та передбачувано.

На нашу думку, саме господарське право та господарське законодавство мають потенціал комплексно реагувати на виклики економічної, фінансової, соціальної, екологічної та науково-технологічної безпеки держави. Завдяки своїм регулятивним і захисним механізмам вони здатні забезпечити узгодженість у функціонуванні фінансової системи, підтримати розвиток малого та середнього бізнесу, сприяти відновленню трудового потенціалу та соціальної сфери, стимулювати екологічну безпеку і науково-технологічну модернізацію. Важливим їх завданням є також протидія тінізації економіки та корупції шляхом створення прозорих правових механізмів регулювання господарських процесів, забезпечення чесної конкуренції та належного контролю за використанням ресурсів.

По-четверте, сучасні тенденції розвитку господарського права в Україні свідчать про поступову гармонізацію з європейським законодавством, інтеграцію цивільного та господарського права, що дозволяє поєднувати економічну свободу з ефективним механізмом державного захисту національних інтересів. При цьому ефективна реалізація таких змін потребує науково обґрунтованої концепції модернізації гос-

подарського права, адаптованої до умов поствоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів.

По-п'яте, комплексне забезпечення економічної безпеки держави неможливе без взаємодії різних галузей права: конституційного, фінансового, адміністративного, трудового, цивільного та власне господарського права. При цьому господарське право виконує провідну роль, забезпечуючи баланс між регулятивними, охоронними та стабілізаційними функціями правового механізму, спрямованого на захист економічних інтересів держави та її громадян і юридичних осіб.

По-шосте, дослідження підтверджує, що господарське право здатне виконувати як регулятивну, так і захисну функцію в економічній сфері, створюючи умови для розвитку підприємництва, залучення інвестицій, підтримки інноваційної діяльності та відновлення післявоєнної економіки. Його інструментарій забезпечує стійкість економічної системи, зменшує ризики монополізації та тіньової економіки, а також сприяє формуванню конкурентного ринку та захисту стратегічних галузей.

По-сьоме, незважаючи на досягнення у сфері господарсько-правового забезпечення економічної безпеки, існує низка проблем, пов'язаних із недосконалістю законодавства, фрагментарністю правових норм та відсутністю уніфікованого визначення категорії «економічна безпека». Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення цілісної правової концепції економічної безпеки, адаптованої до сучасних викликів, включно з воєнними, економічними та міжнародними факторами.

В умовах післявоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів господарське право повинно розглядатися як ключовий елемент правової інфраструктури економічної безпеки. Його модернізація має відбуватися у тісному зв'язку з імплементацією *acquis* ЄС, адже саме відповідність європейським стандартам забезпечить передбачуваність і прозорість економічних відносин, сприятиме інтеграції України у внутрішній ринок Європейського Союзу, відкриттю нових можливостей для інвестицій та торгівлі. Одночасно гармонізація господарського законодавства з міжнародними підходами здатна посилити стійкість національної економіки до зовнішніх загроз і забезпечити сталість реформ у довгостроковій перспективі.

Таким чином, господарське право виступає універсальним правовим інструментом зміцнення економічної безпеки та стійкого розвитку України.

7. Список літератури:

1. Білоусов Є.М. Господарське право як першооснова в забезпеченні економічної безпеки України. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 95-101. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/7773>
2. Білоусов Є.М. Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2019. 454 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0519U000443#google_vignette
3. Білоусов Є.М. Доктринальне та правове забезпечення економічної безпеки України в умовах правового режиму воєнного стану (постановка проблеми). URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/bilousov-ye.m._thesis.pdf (дата звернення: 17.09.2025)
4. Зачосова Н.В., Чакалов Р.К. Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 4 (04). С. 34-38. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/9.pdf
5. Ільченко О.В., Ільченко Б.О. Засоби та способи забезпечення економічної безпеки України: правові аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 274–278. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.50>
6. Концепція гармонізації господарського законодавства України. *Юридичний вісник України*. 2021. 2-22 квітня. № 13-15. URL: https://hozpravoreposit.kyiv.ua/bitstream/handle/765432198/89/UVU_%E2%84%96%E2%84%9613-15-26-27.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. Левківська В.М. Механізми правового забезпечення національної економічної безпеки та її особливості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. №5, том. 34. С. 23-28. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.5/05>
8. Мальський В. Особливості забезпечення економічної безпеки в умовах гібридних загроз та збройної агресії. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методики викладання соціально-політичних дисциплін*. 2024. Т. 22. Вип. 35. С. 123-133. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.35.14>
9. Мешкова К.О. Проблеми трансформації цивільного та господарського законодавства України в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Серія: Право*. 2023. Вип. 38. С. 83-90. DOI: <https://doi.org/10.34142/23121661.2023.38.11>
10. Моргун Н.С., Шевчук О.О., Марчевський С.В. Функції держави у забезпеченні економічної безпеки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 275–280. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.47>
11. Остапенко Ю.І. Розвиток господарського законодавства України: систематизація та вимога змістовної модернізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2021. 434 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/19799>

12. Парасюк В.М., Здреник І.В. Гармонізація цивільного та господарського права після скасування Господарського кодексу України: виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 88. Ч.1. С. 353-362. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.1.52>

13. Подцерковний О.П. Забезпечення економічної безпеки України правовими засобами і проблеми дерегуляції. *Правові умови сприятливого бізнес-клімату: досвід Німеччини та України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, м. Одеса, 27 червня 2019 р. Одеса. 2019. С. 9-16. URL: <https://hdl.handle.net/11300/19676>

14. Серебряк С.В. Реформування господарського законодавства в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1 (47). С. 305-321. DOI : <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-305-321>

15. Щербина В.С. До питання щодо рекодифікації цивільного законодавства. *Голос України*. 2019. 21 грудня. URL: https://www.golos.com.ua/article/325640?utm_source=chatgpt.com

16. Щербина В.С. Монізм чи дуалізм приватного права в регулюванні відносин у сфері господарювання: дилема чи міф. *Судово-юридична газета*. 2021. 22 березня. URL: <https://surl.li/krlycu>

17. Юлдашев О.Х. Курс на інноваційний розвиток як головна ідея модернізації господарського законодавства України на етапі її відновлення. *DICTUM FACTUM*. 2024. № 2 (16). С. 164-175. DOI: <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-164-175>

References:

1. Bielousov Ye. M. (2018). Hospodarske pravo yak pershoosnova u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Economic law as fundamental principle in ensuring the economic security of Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*, no. 2, pp. 95-101. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/7773> (in Ukrainian)

2. Bielousov Ye. M. (2019). *Hospodarsko-pravovi zasoby zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [Economic and legal mechanisms for ensuring Ukraine's economic security]: dys.... dr. yuryd. nauk: 12.00.04. Kharkiv, 454 p. URL: https://uacademic.info/ua/document/0519U000443#google_vignette (in Ukrainian)

3. Bielousov Ye. M. (2022). Doktrynalne ta pravove zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu (postanovka problem) [Doctrinal and legal provision of Ukraine's economic security under martial law (problem statement)]. Available at: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/bilousov-ye.m._thesis.pdf (accessed September 17, 2025) (in Ukrainian)

4. Zachosova N. V., Chakalov R. K. (2017). Pravove zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky sub'ektiv hospodarskoi diyalnosti [Legal provision of economic

security of business entities]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk, issue 4 (04)*, pp. 34–38. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/4_04_uk/9.pdf (accessed September 19, 2025) (in Ukrainian)

5. Ilchenko O. V., Ilchenko B. O. (2023). Zasoby ta sposoby zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: pravovi aspekty [Means and methods of ensuring Ukraine's economic security: legal aspects]. *Analitichno-porivnialne pravo-znavstvo, no. 3*, pp. 274–278. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.50> (in Ukrainian)

6. Kontseptsiiia harmonizatsii hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy [Concept of harmonization of Ukraine's economic legislation]. (2021, April 2–22). *Yurydychnyi visnyk Ukrainy, (13–15)*. Available at: https://hozpravoreposit.kyiv.ua/bitstream/handle/765432198/89/UVU_%E2%84%96%E2%84%9613-15-26-27.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed September 19, 2025) (in Ukrainian)

7. Levkivska V. M. (2023). Mekhanizmy pravovoho zabezpechennia natsionalnoi ekonomichnoi bezpeky ta yii osoblyvosti [Mechanisms of legal provision of national economic security and its features]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: yurydychni nauky, vol. 34(5)*, pp. 23–28. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.5/05> (in Ukrainian)

8. Malskyi V. (2024). Osoblyvosti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky v umovakh hibrydnykh zahroz ta zbroinoi ahresii [Features of ensuring economic security under hybrid threats and armed aggression]. *Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhaila Drahomanova. Serii: Politychni nauky ta metodyky vykladannia sotsialno-politychnykh dysyplin, vol. 22, issue 35*, pp. 123–133. DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.35.14> (in Ukrainian)

9. Meshkova K. O. (2023). Problemy transformatsii tsyvilnoho ta hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Problems of transformation of civil and economic legislation of Ukraine under martial law]. *Zbirnyk naukovykh prats KhNPU imeni H. S. Skovorody. Serii: Pravo, issue 38*, pp. 83–90. DOI: <https://doi.org/10.34142/23121661.2023.38.11> (in Ukrainian)

10. Morhgun N. S., Shevchuk O. O., Marchevskiy S. V. (2023). Funktsii derzhavy u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky [Functions of the state in ensuring economic security]. *Analitichno-porivnialne pravo-znavstvo, no. 2*, pp. 275–280. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.47> (in Ukrainian)

11. Ostapenko Yu. I. (2021). Rozvytok hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy: systematyzatsiia ta vymoha zmistovnoi modernizatsii [Development of Ukraine's economic legislation: systematization and requirement for substantial modernization]: dys.... dr. yuryd. nauk: 12.00.04. Kharkiv, 434 p. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/19799> (in Ukrainian)

12. Parasiuk V. M., Zdrenyk I. V. (2025). Harmonizatsiia tsyvilnoho ta hospodarskoho prava pislia skasuvannia Hospodarskoho kodeksu Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy [Harmonization of civil and economic law after the abolition of the Economic Code of Ukraine: challenges and prospects]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo, issue 88, part 1*, pp. 353–362. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.1.52> (in Ukrainian)

13. Podtserkovnyi O. P. (2019). Zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy pravovymi zasobamy i problemy derehuliatsii [Ensuring Ukraine's economic security by legal means and problems of deregulation]. *Pravovi umovy spriyatlyvoho biznes-klimatu: dosvid Nimechchyny ta Ukrainy: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii* (Odesa, June 27th, 2019). Odesa, pp. 9-16. Available at: <https://hdl.handle.net/11300/19676> (in Ukrainian)

14. Sieriebiak S. V. (2024). Reformuvannia hospodarskoho zakonodavstva v umovakh voiennoho stanu [Reforming economic legislation under martial law]. *Aktualni problemy prava: teoriia i praktyka*, no. 1 (47), pp. 305-321. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-305-321> (in Ukrainian)

15. Shcherbyna V. S. (2019). Do pytannia shchodo rekodyfikatsii tsyvilnoho zakonodavstva [On the issue of recodification of civil legislation]/ Holos Ukrainy. December, 21. Available at: https://www.golos.com.ua/article/325640?utm_source=chatgpt.com (accessed September 19, 2025) (in Ukrainian)

16. Shcherbyna V. S. (2021). Monizm chy dualizm pryvatnoho prava v rehu-luiuvanni vidnosyn u sferi hospodaruvannia: dilema chy mif [Monism or dualism of private law in regulating relations in the economic sphere: dilemma or myth]/ Sudovo-yurydychna hazeta. March, 22. Available at: <https://surl.li/krlycu> (accessed September 19, 2025) (in Ukrainian)

17. Yuldashev O. Kh. (2024). Kurs na innovatsiinyi rozvytok yak holovna ideia modernizatsii hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy na etapi yii vidnovlennia [Course for innovative development as the main idea of modernization of Ukraine's economic legislation at the stage of its recovery]. *DICTUM FACTUM*, no. 2(16), pp. 164-175. DOI: <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-164-175> (in Ukrainian)